

CAPÍTOL I

It is old and plain;
[...] It is silly sooth,
And dallies with the innocence of love.
Twelfth Night, act II.

Amb vint anys acabats de fer, l'Octave sortia de l'escola politècnica. El seu pare, el marquès de Malivert, va voler que l'únic fill que tenia continués vivint a París. Un cop l'Octave s'hagué assegurat que aquell era el ferm desig del pare, respectat com a tal, i de la mare, estimada amb una mena de passió, renuncià al projecte que tenia d'entrar a l'artilleria. Li hauria agradat passar uns quants anys en un regiment i, després, dimitir fins a la primera guerra, que tant se li'n donava fer com a tinent o amb el grau de coronel. Ho dic a tall d'exemple de les extravagàncies que el feien odiós als homes comuns.

Molt intel·ligent, esvelt, de maneres nobles, amb uns ullassos negres com no podrien haver-n'hi de més bonics en aquest món, l'Octave ho tenia tot per fer-se un lloc entre els joves més distingits de la societat si no hagués estat que un deix de malenconia, imprès en aquells ulls tan dolços, incitava més a plànyer-lo que no pas a envejar-lo. Hauria causat sensació si hagués desitjat parlar; però l'Octave no desitjava res, semblava que res no li feia ni fred ni calor. Molt sovint malalt durant la primera joventut, des que havia recuperat les forces i la salut sempre l'havien vist sotmetre's, sense vacil·lar, a allò que ell suposava prescrit pel deure; però semblava que si el deure no hagués aixecat la veu, no hi hauria hagut dintre seu cap motiu per actuar. Potser algun prin-

cipi singular, profundament imprès en aquell cor jove, i que estava en contradicció amb els esdeveniments de la vida real tal com veia que se succeïen al seu voltant, el portava a fer-se d'ell, de la seva vida futura i de les seves relacions amb la gent una imatge massa deplorable. Fos quina fos la causa de la seva profunda malenconia, l'Octave semblava misantrop abans d'hora. El comanador de Soubirane, oncle seu, digué un dia davant d'ell que aquell caràcter l'espantava.

—¿Per què hauria de mostrar-me diferent del que sóc? —respongué fredament l'Octave—. El vostre nebot seguirà sempre el camí de la raó.

—Però mai ni més cap aquí ni més cap allà —replicà el comanador amb la seva vivesa provençal—, amb la qual cosa infereixo que si no ets el Messies esperat pels hebreus, ets Llucifer en persona, que ha tornat expressament en aquest món per fer-me la guitza. ¿Qui redimonis ets? No et puc comprendre: ets el deure *personificat*.

—Que feliç seria si no hi manqués mai! —digué l'Octave—. Com m'agradaria poder tornar la meva ànima al Creador tan pura com la vaig rebre!

—Miracle! —exclamà el comanador—. És el primer desig que sento expressar, des de fa un any, a aquesta ànima que de tan pura és glaçada!

I, molt content de la seva frase, el comanador va desaparèixer del saló.

L'Octave mirà la seva mare amb tendresa. Bé prou sabia ella si aquella ànima era glaçada. Es podia dir de la senyora de Malivert que continuava essent jove tot i que s'acostava a la cinquantena. No únicament perquè encara era bonica sinó perquè, amb l'esperit més singular i més agut que pugui haver-hi, havia con-

servat una simpatia viva i afable envers els interessos dels seus amics, i fins i tot envers les penes i les alegries del jovent. Assimilava amb tota naturalitat les seves raons d'esperar o de témer, i aviat t'afiguraves que ella mateixa esperava o temia. Aquest caràcter perd una part del seu encant des que l'opinió pública sembla imposar-lo com a requisit a les dones de certa edat que no són devotes, però l'afectació no pogué mai amb la senyora de Malivert.

El personal de la casa observava, d'un quant temps ençà, que la senyora sortia amb fiacre i sovint, quan tornava, no ho feia sola. En Saint-Jean, un vell ajudant de cambra curiós, que se n'havia anat amb els seus amos quan van emigrar, volgué saber qui era aquell home que la senyora de Malivert havia portat diverses vegades a casa. El primer dia, en Saint-Jean va perdre el desconegut enmig d'una gentada; a la segona temptativa, la seva curiositat tingué més èxit: va veure que el personatge que seguia entrava a l'hospital de la Charité, i va saber pel porter que aquell desconegut era el cèlebre doctor Duquerrel. El personal de la senyora de Malivert va descobrir que la seva mestressa portava successivament a casa els metges més cèlebres de París, i quasi sempre feia per maneres que veiessin el seu fill.

Preocupada per les anomalies que observava en l'Octave, temia que no tingués una afecció pulmonar. Però pensava que si tingués la desgràcia de no equivocar-se, anomenar aquella malaltia cruel seria accelerar-ne l'evolució. Uns metges, homes de talent, digueren a la senyora de Malivert que el seu fill no tenia altra malaltia que aquella mena d'insatisfacció trista i propensa a jutjar-ho tot pròpia dels joves de la seva època i del seu estatus; però van advertir-li que ella sí que havia de tenir molta cura del seu pit. Aquella notícia fatal va ser divulgada per tota la casa a

causa del règim al qual calgué sotmetre's, i el senyor de Malivert, a qui van voler, en va, amagar el nom de la malaltia, va entreveure per a la seva vellesa la possibilitat de la solitud.

Molt eixelebrat i molt ric abans de la Revolució, el marquès de Malivert, que no havia tornat a França fins al 1814, després que ho fes el rei, es trobava reduït, per raó de les confiscacions, a vint o trenta mil lliures de renda. Es veia demanant caritat. Ara l'única ocupació d'aquell cap que no havia estat mai gaire brillant era intentar casar l'Octave. Però, encara més fidel a l'honor que a la idea fixa que el turmentava, el vell marquès de Malivert no deixava mai de començar les confidències que feia a la concurrència amb aquestes paraules: «Puc oferir un bell nom, una genealogia impecable des de la croada de Lluís VII, i que consti que sols conec a París tretze famílies que puguin anar amb el cap ben alt en aquest sentit; però, pel que fa a la resta, em veig reduït a la misèria, a l'almoïna, sóc un indigent.»

Aquesta manera de veure les coses per part d'un home d'edat no està feta per produir aquella resignació dolça i filosòfica que és l'alegria de la vellesa; i sense les impertinències del vell comanador de Soubirane, meridional una mica foll i bastant pervers, la casa on vivia l'Octave hauria sobresortit per la seva tristesa, fins i tot en el raval de Saint-Germain. La senyora de Malivert, a qui res no podia distreure de les inquietuds respecte de la salut del seu fill, ni tan sols els seus propis perills, aprofità l'estat decandit en què es trobava per fer-se acompanyar normalment per dos metges cèlebres. Volgué guanyar-se la seva amistat. Com que aquells senyors eren un el cap, i l'altre, un dels més fervents promotors de dues capelletes rivals, les seves discussions, tot i que eren sobre un tema tan trist per a algú que no fos mogut per l'interès de la ciència i pel problema que havien de resoldre,

divertien de vegades la senyora de Malivert, que havia conservat una mentalitat viva i curiosa. Els incitava a parlar, i gràcies a ells, almenys, de tant en tant algú aixecava la veu en aquell saló decorat tan noblement, però tan tètric, del palau de Malivert.

Una tapisseria de vellut verd, recarregada d'ornaments daurats, semblava feta a posta per absorbir tota la llum que podien proporcionar dos immensos finestrals que tenien miralls en lloc de vidres. Aquells finestrals donaven a un jardí solitari, dividit en compartiments estranys mitjançant vorades de boix. Un rengle de til·lers podats regularment tres vegades l'any en guarnia el fons, i les seves formes immòbils semblaven la viva imatge de la vida moral d'aquella família. La cambra del jove vescomte, habilitada damunt del saló i en consonància amb la bellesa d'aquella peça essencial, tenia amb prou feines l'alçada d'un entresòl. Aquella habitació era l'horror de l'Octave, però un munt de vegades, davant dels seus pares, n'havia fet l'elogi. Temia que alguna exclamació involuntària no el traís i mostrés com li n'eren, d'insuportables, aquella habitació i tota la casa.

Enyorava moltíssim la seva petita cel·la de l'escola politècnica. L'estada en aquella escola li havia agradat perquè li oferia la imatge del recés i de la tranquil·litat d'un monestir. Durant molt de temps l'Octave havia pensat retirar-se del món i consagrar la seva vida a Déu. Aquella idea havia alarmat els seus pares i sobretot el marquès, que veia en aquella intenció el coronament de tots els seus temors pel que fa a l'abandó que temia un cop arribat a la vellesa. Però, intentant conèixer més a fons les veritats de la religió, l'Octave havia estat atret per l'estudi d'escriptors que dos segles enrere ja havien provat d'explicar com pensa l'home i com desitja, i les seves idees havien canviat molt; les del seu pare,

gens ni mica. El marquès veia amb una mena d'horror que un jove s'apassionés pels llibres; sempre temia alguna recaiguda, i era un dels grans motius pels quals desitjava l'imminent casament del seu fill.

Gaudien dels darrers bells dies de tardor que, a París, és la primavera; la senyora de Malivert digué al seu fill:

—Hauries de muntar a cavall.

L'Octave no va veure en aquella invitació altra cosa que un increment de despesa, i com que les queixes continuades del seu pare li feien creure que la fortuna de la seva família era molt més petita del que era en realitat, s'hi negà molt de temps.

—¿Per què, estimada mare? —responia sempre—. Munto molt bé a cavall, però no hi trobo gens de plaer.

La senyora de Malivert va fer portar a l'estable un fantàstic cavall anglès que amb la seva joventut i la seva gràcia feia un estrany contrast amb els dos vells cavalls normands que, des de feia dotze anys, dispensaven els serveis de la casa. L'Octave no va saber què fer amb aquell regal; durant dos dies donà les gràcies a la seva mare, però al tercer, en un moment que estant sol amb ella es van trobar parlant del cavall anglès, li digué agafant-li la mà i portant-se-la als llavis:

—T'estimo massa per donar-te les gràcies altra vegada. ¿És possible que un cop a la vida el teu fill no hagi estat sincer amb la persona que més estima d'aquest món? Aquest cavall val quatre mil francs, no ets prou rica perquè aquesta despesa no et faci anar malament.

La senyora de Malivert va obrir el calaix d'un secreter.

—Aquí tens el meu testament —digué—. T'hi donava els meus diamants, amb la condició expressa que mentre durés el producte de la seva venda tinguessis un cavall que muntaries

de tant en tant per ordre meva. He fet vendre secretament dos d'aquests diamants per tenir el goig de veure't amb un bell cavall mentre jo visqui. Un dels més grans sacrificis que hagi pogut imposar-me el teu pare és l'obligació de no desfer-me d'aquests ornaments que m'escauen tan poc. No sé quina esperança política té, poc fonamentada al meu entendre, i creuria que és el doble de pobre i se sentiria més acabat el dia que la seva dona ja no tingués diamants.

Una profunda tristesa aparegué en el rostre de l'Octave, i tornà a posar al calaix del secreter aquell paper que tenia un nom que recordava un esdeveniment tan cruel i potser molt pròxim. Agafà novament la mà de la mare i la conservà dins les seves, cosa que es permetia poques vegades.

—Els projectes del teu pare —continuà la senyora de Malivert— estan relacionats amb aquella llei d'indemnització de la qual ens parlen fa tres anys.

—Desitjo de tot cor que sigui rebutjada —digué l'Octave.

—¿I per què? —afegí la seva mare, encantada de veure que s'animava per alguna cosa i li donava aquella prova d'estima i d'amistat—. ¿Per què voldries veure-la rebutjada?

—En primer lloc, perquè, no essent completa, em sembla poc justa; en segon lloc, perquè em casarà. Desgraciadament tinc un caràcter singular, no sóc jo qui m'he fet així; tot el que he pogut fer és conèixer-me. Exceptuant els moments en què gaudeixo de la felicitat d'estar sol amb tu, el meu únic plaer consisteix a viure aïllat, i sense ningú al món que tingui dret a adreçar-me la paraula.

—Estimat Octave, aquest gust singular és el resultat de la teva passió desordenada per les ciències; els teus estudis em fan tremolar; acabaràs com el Faust de Goethe. ¿Voldries jurar-me,

com vas fer diumenge, que no llegeixes altra cosa que llibres dolents?

—Llegeixo els llibres que m’has indicat, estimada mare, juntament amb els que anomenen llibres dolents.

—Ah! El teu caràcter té quelcom de misteriós i taciturn que em fa estremir; Déu sap quines conseqüències treus de tantes lectures!

—Estimada mare, no puc estar-me de creure vertader allò que em sembla que ho és. ¿Un ésser totpoderós i bo podria castigar-me pel fet de donar crèdit a les afinitats dels òrgans que ell mateix m’ha donat?

—Ai! Sempre tinc por d’irritar aquest ésser terrible —digué la senyora de Malivert amb els ulls plorosos—. Pot sostreure’t al meu amor. Hi ha dies que la lectura de Bourdaloue⁴ em glaça de por. Veig a la Bíblia que aquest ésser totpoderós és implacable en les seves venjances, i de segur que l’ofens quan llegeixes els filòsofs del segle XVIII. Et confesso que abans-d’ahir vaig sortir de Saint-Thomas-d’Aquin en un estat pròxim a la desesperació. Fins i tot si la còlera del Totpoderós contra els llibres llibertins no fos més que la desena part del que anuncia mossèn Fay^{***}, encara podria tenir por de perdre’t. Hi ha un diari abominable que mossèn Fay^{***} no ha gosat citar en el seu sermó i que tu llegeixes cada dia, n’estic segura.

—Sí, mare, el llegeixo, però sóc fidel a la promesa que vaig fer-te: immediatament després, llegeixo el diari que s’oposa més a la seva doctrina.

—Estimat Octave, el que m’alarma és la violència de les teves passions, i sobretot el camí que fan secretament en el teu cor. Si veiés que tens alguns dels gustos propis de la teva edat per distreure’t de les teves idees singulars, no estaria tan espantada.